

PÁKOZDI ZITA*

Jogcím – jogalap – érvényesíteni kívánt jog – kísérlet a fogalmak tisztázására

I. Bevezető gondolatok

Az 1952. évi III. tv. a polgári perrendtartásról [Pp.] 1995-ös és 1999-es módosítása után több tanulmány is napvilágot látott a jogcímhez kötöttség témájában – mondhatni felkapott téma lett ez a kérdéskör.

Az utóbbi években – és nyugodtan mondhatni évtizedben – azonban csend tapasztalható ezen a területen, annak ellenére, hogy a joggyakorlati nehézségek és a dogmatikai tisztázatlanságok nem oldódtak meg. Az a tény is sajnálatos, hogy a jogi oktatáshoz használt tankönyvek és egyéb kiadványok sem tartalmaznak információkat ezen a téren.

A jogalkalmazói oldalon találkozhatunk ugyan különböző jogegységesítő törekvésekkel (főként az érvénytelenségi perekre fókuszálva), de a téma széleskörű jogirodalmi feldolgozása még várat magára.

A jogcímhez kötöttség vizsgálatánál az elemzők általában a Pp. 3. § (1) és (2) bekezdéseiben rögzített rendelkezési elvből indulnak ki: a bíróság csak kérelemre járhat el, amit a polgári peres eljárásban keresetnek nevezünk, és a bíróság – a bizonyítási indítványokat kivéve – a felek kérelmeihez kötve van. Ebből kifolyólag tehát a felek döntenek el, hogy mit visznek perbe kereset vagy viszontkereset és beszámítási kifogás útján, így lényegében ők döntenek el azt is, hogy mire is fog kiterjedni a jogerő.

Nagyobb kérdés ezen belül az, hogy a bíróság a fél által hivatkozott jogcímhez kötve van-e, attól eltérő jogcímen vizsgálhatja-e és megítélheti-e a perben a kereseti kérelmet. A kérdéskört az időközben megindult új Pp. kodifikáció szerkesztőbizottsága is koncepcionális jellegűnek tartja, amelynek során eldöntendő, hogy ha a fél által előadott tények a keresetet más jogcímen megalapozzák, a bíróság a jogviszonyt a jogszabályoknak megfelelően minősítheti-e, vagy a formálisabb nézet szerint a jogcímhez kötöttség előírása lenne a követendő.¹

Az kijelenthető már most, mielőtt megkísérelnénk elemezni, mit is jelent pontosan a jogcímhez kötöttség, hogy a problémakör sokrétű, és nemcsak a jogerő intézményét érinti. Lényeges kérdések merülnek fel ezzel kapcsolatban az alperesi védekezés és így a felek egyenjogúsága vonatkozásában, a bíróság hivatalbóli eljárási szerepének tekinte-

* tanársegéd, SZTE-ÁJK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék.

¹ TAMÁNY NAGY ERZSÉBET: *A Pp. tartalmának és terjedelmének egyes kérdései*. Magyar Jog 2013/9. 543. p.

tében, az elsőfokú eljárás során a bizonyítás irányának és terjedelmének a meghatározása területén, de fontos eljárásjogi kérdéseket vehet fel a fellebbezési eljárás során is: például az ítéletben szereplő és a keresetben megjelölttől eltérő jogcímmel szemben újabb tényeket, bizonyítékokat fel lehet-e hozni a másodfokú eljárásban, és ezáltal a fellebbezési bizonyítás szükséges lesz-e, és ez nem haladja-e meg a másodfokú bíróság által lefolytatható bizonyítás terjedelmét. Végző soron mindezek a problémák az eljárás tisztességességét és igazságosságát is megkérdőjelezzik, ami a Pp.-ben rögzített alapelvek, így a rendelkezési elv, a perek ésszerű időn belüli befejeződésének az igénye, illetve a felek egyenjogúsága sérelmét is felvetik.

Tovább duzzasztja a problémát, hogy a jogcímmel kötöttség problematikájára nézve és ezzel összefüggésben a kapcsolódó fogalmak vonatkozásában sincs konkrét eljárásjogi szabályozás, illetve egységes bírói gyakorlat, és sajnos a jogirodalom sem egyöntetű a témában. A jogcím, a jogalap és az érvényesíteni kívánt jog fogalmait eltérően ítéli meg mind a jogalkalmazói, mind a jogirodalmi oldalon, gyakran fordul elő az is, hogy a jogcímmel kötöttség és kérelemhez kötöttség fogalmait is összemosják. Ebből pedig számtalan dogmatikai félreértés adódhat, ami a jogbiztonság elvének sérelmét is okozhatja. A probléma – mondhatni – jogtörténeti fejlődés útján merült fel, mert a római jogban az actiokat alkották meg az egyes esetekre, és ebből következtek a perbe vitt jogra, a jelenkori jogrendszerekben azonban a kereseti kérelemben magát a jogviszonyt kell megjelölni, és ebből következhetnek a keresetjogra.²

Mindezekkel a kérdésekkel értelemszerűen nem foglalkozom. A jelen tanulmány csupán a címben megjelölt fogalmi meghatározások elemzésével foglalkozik, azon belül is polgári eljárásjog szemszögéből. Az alapfogalmak pontosítása azért fontos, mert ezek nélkül nem lehetséges precíz véleményt kialakítani és helytálló megállapításokat tenni. Kiindulásként a Régi Pp. [RPP.] 1911. évi I. törvénycikk kialakítását és szabályozását tekintem át, ennek keretében pedig nélkülözhetetlennek tartom az individualizációs és szubsztanciális elv részletes taglalását és ezek összefüggéseinek vizsgálatát a jogcímmel. Ezt követően a jogirodalomban fellelhető álláspontokat ismertetem, majd a bírói gyakorlatot elemzem vázlatosan, és vetem össze az eltérő nézőpontokkal. Mindezek alapján megpróbálok egy – reményeim szerint – elfogadható álláspontot kialakítani arra vonatkozóan, hogy mihez is kötött a bíróság az eljárásban, ami a további témák szemügyre vételét segítheti elő. Ez alapján látni lehet majd, hogy végső következtetésként a polgári eljárásjogban a jogcím fogalmának a mellőzését javaslom, és e helyett a Pp.-ben is megtalálható érvényesíteni kívánt jog terminus technicusát fogom alkalmazni és vizsgálni.

II. Történeti visszatekintés

1. Szabályozási elvek a RPP. idején

A jogcím és a jogcímmel kötöttség problémaköre egészen a RPP. idejére vezethető vissza.

² PLÓSZ Sándor: *A keresetjogról*. In: *Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927. 38. p. (Plósz 1927a)

A RPP. a 129. § (3) bekezdésében az egyéb szükséges kellékek mellett rögzítette, hogy a keresetlevélben meg kell jelölni a *jogvédelem alapját kitevő tényeket*, amelyeknek alapján a felperes érvényesíteni akarja jogi érdekét, és a *jogvédelmi kérelmet*. A törvény szövegezését tekintve egyértelmű, hogy az nem kívánta meg a jogvédelmi igény, azaz lényegében az érvényesíteni kívánt jog jogszabály szerinti megjelölését,³ amely vélhetően azzal volt összefüggésben, hogy az első eljárásjogi kódexünk elfogadásakor még nem volt egységes magánjogi kódex, amelynek segítségével az érvényesíteni kívánt jog jogi rendelkezések útján is konkretizálható lett volna. Vagyis erre lehetőség sem volt, így érthető, hogy ezt kötelezettségként sem lehetett előírni.

Ezen túlmenően a keresetlevél tartalma tekintetében két elkülöníthető irányzat szolgáltat útmutatóul, amelyek döntően abban tértek el egymástól, hogy a keresetlevél jogalapú avagy tényalapú-e. A két irányzat képviselői a korabeli perjogtudomány két kiváló-sága, *Plósz Sándor* és *Magyary Géza* voltak.

2. A Plósz által követett és a RPP.-ben megvalósult jogállítást – a kereset individualizálása

A RPP. megalkotójának álláspontja szerint a kereset lényeges eleme a jog előadása, azaz a jogállítást és a kérelem a jogvédelem iránt. E szerint a jogot individualizálni kell, mert csak e felől lehet dönten, és csak e felől emelkedhet jogerőre az ítélet.⁴ A keresetet nem kell szubsztanciálni a keresetlevélben, ami azt jelenti, hogy a jogot nem kell tényalapjára felbontani és igazolni, ez az érdemleges tárgyalásra vonatkozik. Ezért ha a tárgyalás folyamán a felperes nem igazolja teljes mértékben az előadott jogát, akkor a keresetét fogják elutasítani, de a szubsztanciálás hiánya még nem vezethet a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításához.⁵

Az individualizálás tehát annyit tesz *Plósz* álláspontja szerint, hogy a tényeket annyiban kell előadni a keresetlevélben, hogy a jog egyediesíthető legyen. Mivel pedig a RPP. semmilyen formát nem szabott meg a jog megjelölésére, és a jogot nem kellett sem jogszabályhely útján, sem pedig műneve és egyéb címe alapján megjelölni, a jogot a kereset egészéből kellett megállapítani. Elegendő volt tehát általános jelleggel, akár alakszerű megjelöléssel meghatározni az érvényesíteni kívánt jogot. Az alakszerű megjelölés ugyan nem volt kötelező, de ha volt, akkor ez elegendőnek mutatkozott.

Azt *Plósz* is elismeri, hogy a jogot meg lehet jelölni tényalapjával is, azonban érvelése szerint a RPP. jobban ki kívánta domborítani a keresetlevél kellékeit, amely által a jogot kellett elsődlegesen előadni.⁶ Ebben a vonatkozásban utalt a német és osztrák perrendtartásokra, amelyek véleménye szerint homályos rendelkezéseket tartalmaznak a

³ Vö.: *PLÓSZ SÁNDOR: A polgári per szerkezete az új perrendtartásban*. In: *Plósz Sándor* összegyűjtött dolgozatai. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest. 1927. 132. p. (1927b), *MAGYARY GÉZA: Magyar polgári perjog*. Harmadik kiadás. (Kiegészítette és átdolgozta Nizsalovszky Endre) Franklin-Társulat, Budapest, 1939. 345. p.

⁴ *PLÓSZ* 1927b, 132. p.

⁵ *PLÓSZ* 1927b, 132. p.

⁶ *PLÓSZ* 1927b, 132. p.

keresetlevél kellékei tekintetében, és nem lehet egyértelműen megállapítani belőlük, hogy azok az individualizálást vagy a szubsztanciálást követik-e.⁷

3. A Magyary által követett tényállítás – a kereset szubsztanciálása

Magyary a RPP. 129. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezésből megállapította, hogy a törvény a jog előadása mellett azért a tényekre is hangsúlyt fektetett, azonban az véleménye szerint nem jutott kellő kifejezésre.⁸ Nézete szerint ugyanis csak a 'narra mihi factum, narro tibi ius', azaz az 'adj elő tényeket, és megmondom a jogot' elve biztosítja a helyes bírászkodást. A felperesek ugyanis nem mindig jogot érvényesítenek, hanem jogi érdekeket is.

A RPP. a jogérvényesítéshez a jog előadását kívánta meg, amit a kereset egész tartalmából kellett kivenni, ezzel ellentétben *Magyary* a tényeknek már a keresetlevélben való részletes előadásának kötelezettségét is hangsúlyozta kifejezetten a tárgyalás előkészítése végett. A RPP. vizsgálata kapcsán azt a következtetést vonta le, hogy mivel a jogállítás a keresetlevél előterjesztéséhez elegendő, a részletes tényeket később is elő lehet adni, tehát „a kereset individualizálásának elve nem kizárólagos, hanem csak minimális kellék, amely mindig pótolható a többlettel, a szubsztanciálással.”⁹ Vagyis legkésőbb az első tárgyaláson kell előadni a tényeket a peralapítás keretében.

Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a jogot előadni tények nélkül nem lehet, hiszen már a jognak pusztá műneve szerinti elnevezésében is rejlik ilyen jellegű utalás.¹⁰ A RPP. ennek ellenére megelégedett a jogállítással, amikor a jogot egészen általában elegendő volt megjelölni, azonban *Magyary* szerint ily módon lehetetlen keresztülvinni a perfüggőség, a keresetváltogatás és a jogerő szabályait. Állítása szerint az általa követett tényalapú irányvonalat kezdte követni a bírói gyakorlat is, azzal, hogy a bíróságok a jog előadásával szemben inkább a *jogi jelentőségű tények előadását* helyezték előtérbe.¹¹

4. Összegző gondolatok a jogállítás és a tényállítás összefüggéseiről

Az individualizálás és szubsztanciálás fogalmát illetően a jelenlegi szakirodalomban is egyetértés uralkodik. E szerint az individualizáció annyit tesz, hogy a keresetlevélben a jogot elég oly módon megjelölni, hogy az minden más jogtól megkülönböztethető legyen, a szubsztanciálás alapján azonban a kereset alapjául szolgáló összes releváns tényt elő kell adni. Az azonban, hogy ezek az elvek a gyakorlatban hogyan nyilvánulnak meg, véleményem szerint nem egyértelmű.

Az megállapítható, hogy *Plósz* a jogalapú, míg *Magyary* a tényalapú megközelítést vallotta a jog megjelölése kapcsán, amelyből következően *Plósz* megelégedett az indi-

⁷ PLÓSZ 1927b, 133. p.

⁸ MAGYARY 1939, 350.p.

⁹ MAGYARY 1939, 351.p.

¹⁰ MAGYARY 1939, 350. p.

¹¹ MAGYARY 1939, 351. p.

vidualizációval, *Magyary* viszont a szubsztanciálás révén lényegesnek tartotta a kereset alapjául szolgáló összes fontos tény előterjesztését is már a keresetlevélben.

De miben állt, illetve jelenleg miben állhat ténylegesen az individualizáció?

Nem jelentheti pusztán a jognak a jogszabály szerinti megjelölését, mert egyrészt így módon egyáltalán nem lehet teljes mértékben konkretizálni az érvényesíteni kívánt jogot, másrészt mert ezt a RPP. sem írta elő. Ha elegendő lett volna a keresetlevélben a jognak csupán alakszerű, jogszabályhely útján való megjelölése, akkor is kellett volna előterjeszteni minimálisan tényelőadást, hiszen ellenkező esetben nem lett volna mit individualizálni, azaz minősíteni, nem lett volna mihez hozzárendeli a megjelölt jogszabályt.

Nem jelentheti a jog pusztán münévi megnevezését sem (például kölcsön, vételár), mert az előzőekben ismertetettek szerint ez a RPP. idején sem volt követelmény a felperes részéről. Azzal, pedig hogy a felperes csak annyit állít, hogy kölcsönt kíván érvényesíteni, a perbeli jogot még nem lehet más jog(ok)tól megkülönböztetni (nincs előadva például, hogy kinek, mikor, mennyit adott kölcsön, az lejárt-e, stb.).

Mindezek alapján az individualizáció vélhetően azt jelentheti, hogy a keresetlevélben a jogállítást során a *legszükségesebb tényeket általában* úgy kell előadni, hogy az kifejezetten az érvényesíteni kívánt jogra vonatkozzon, vagyis hogy az állításból az érvényesíteni kívánt jog megállapítható legyen. A tények általi jogmegjelölés következik a RPP. 129. § (3) bekezdéséből is, amely megkövetelte a keresetlevélben a tények előadását is.

Plósz egyik példáját tekintve a jogállítást felperes teljesíti, ha annyit előad, hogy „a feleségem nekem egy ingatlant eladott”. A jogot ezáltal teljes mértékben megjelölte azon tények segítségével, hogy a per tárgya egy *ingatlan*, amelynek kapcsán a megjelölt felek között *adásvételi szerződés* jött létre. De a jog megalapítva ezáltal még nincs, mert az összes tény nem jelölte meg a felperes.¹² Hasonló példát hoz fel *Kovács Marcell* is midőn arra hívja fel a figyelmet, hogy keresetet csak bizonyos jogállítást mellett lehet indítani: „az alperesnél lévő óra az enyém”; a jog keletkezési alapját azonban nem kell előadni, azaz a jogot nem kell szubsztanciálni, csupán individualizálni.¹³ *Kovács* azt az érdekes megjegyzést teszi még, hogy a teljes tényelőadás, és így a szubsztanciálás csupán a dologi igények esetén nem szükséges, de a kötelmi jellegű jognál a tényalapra is vissza kell menni, mert a különböző kötelmi jogok ugyanazon tartalommal bírhatnak: „nem elég tehát azt mondani, hogy az alperes nekem 100 pengővel tartozik, hanem meg kell mondani, hogy azért tartozik, mert neki ezt az összeget kölcsön adtam, e nélkül nem lehet szó jogállításról.” Ez vélhetően azzal áll összefüggésben, hogy az anyagi jog különbséget tesz az abszolút és a relatív jogviszonyok között. Az abszolút jogviszony jellegénél fogva a jogosulttal szemben mindenki kötelezett, és amennyiben valamelyik kötelezett mégsem tesz eleget a jogszabályban foglaltaknak (például nem tartózkodik a tulajdonos zavarásától), akkor a jog individualizálása megtörténik azáltal, hogy a jogosult (a perben a felperes) annyit nyilatkozik, hogy a kötelezett (alperes) a tulajdonosi jogainak gyakorlásában (például használat) megzavarta, mert a kapubejárót elzárta. A to-

¹² PLÓSZ 1927b, 132.p.

¹³ KOVÁCS MARCELL: *A polgári perrendtartás magyarázata*. I. kötet. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1928. 414. p.

vábbiakban azonban nem szükséges tényelőadást tenni (például mikor, milyen módon történt a vitatott cselekmény), ezek már csak a jog bizonyítása tekintetében relevánsak. A relatív jogviszonyok esetében azonban a jogosulti és kötelezett pozíciók teljes mértékben meghatározottak, és azok konkrét, részleteiben való megjelölése szükséges.

Vagyis törvényszerű, hogy az individualizáció is valamilyen szintű ténymegjelölést feltételez. Ezzel vágnak egybe *Magyary* azon megjegyzései, hogy a RPP. megelégszik az individualizációval, amelyet szubsztanciálással mindig ki lehet egészíteni, pótolni, illetve, hogy jogot sem lehet másként, mint tények útján állítani. Ezt a gondolatot erősíti Kovács is, aki szerint „a jogállításnak és a jog feletti rendelkezésnek a Pp.¹⁴ általi előtérbe helyezése semmiképpen sem rontja le bizonyos tényelőadásoknak a peralapítás szempontjából – és a ténymegállapításnak a per érdemleges elbírálása szempontjából elvitázhatatlan nagy fontosságát. *A jogot az azt individualizáló tények előadásával lehet legjobban fixírozni.*”¹⁵ De magának Plósznak azon gondolata is ezt erősíti, amely szerint az érvényesíteni kívánt jogot a kereset egészéből kell kivenni.

Mindezek alapján azt lehet megállapítani, hogy Plósznál is fontos volt a tényelőadás, de csak „kiegészítő eszközként”, és csak annyiban, hogy azáltal a jogot meg lehessen határozni. A jog megalapításához azonban ő is megkívánta már a perfelvételi tárgyaláson a további tények előterjesztését, mert csak a teljes tényállás útján állapítható meg, hogy a kereset alapos-e vagy sem. Ha például a felperes a keresetlevélben azt adja elő, hogy az alperes hibás teljesítése miatt kicseréléssel kívánt élni, aminek az alperes nem tett eleget, és ebből kifolyólag őt kár is érte, az individualizálás útján két jogállítás van a keresetben: a hibás teljesítés miatt a szavatossági igényen belül a kicserélés, valamint a kártérítés. A kereseti kérelem lesz, ami pontosan megmondja, hogy a felperes mindkét jogot kívánja-e érvényesíteni, illetve a szubsztanciálás, azaz a kereset teljes ténybeli megalapozása után derülhet ki, hogy mindkét jog megilleti-e.

A fentiek tükrében az a lehetséges megállapítás tehető, hogy ha a vonatkozó törvény azt megkívánja, akkor az érvényesíteni kívánt jogot fel kell tüntetni a keresetlevélben. A jogvédelem iránti kérelem alapján azonban e nélkül is mindig egy anyagi igényről, jogról dönt a bíróság, ezt azonban tények nélkül nem tudja megtenni még akkor sem, ha a keresetlevélben elég csupán a jogot individualizálni, azaz általában állítani. Vagyis a jogállítás jogszabályhely útján nem feltétlenül, csak az arra vonatkozó jogszabályi rendelkezés alapján kötelező, a tényállítás viszont minden körülmények között szükséges, az individualizáció és a szubsztanciálás érvényesülése esetén is.

Mindezek a gondolatok a következő részekben a jogcím fogalmának fényében válnak lényegessé.

III. Elhatárolási szempontok

A kereset egyik tartalmi eleme az érvényesíteni kívánt jog, amely a keresetnek a tárgya. Az érvényesíteni kívánt jog a Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontja alapján a keresetlevél kötelező kellékei közé is tartozik. Ezért magam is egyetértek azzal, hogy legelőször azt

¹⁴ Itt értelemszerűen a RPP.-t kell érteni.

¹⁵ KOVÁCS 1928, 24. p.

szükséges tisztázni, miként értelmezendő a fél által érvényesíteni kívánt jog, és az azonos-e a jogcímmel.

Az érvényesíteni kívánt jog általános megfogalmazásban nem lehet más, mint az a jogosultság, amit a fél kérelmében érvényre kíván juttatni, tehát amire vonatkozóan jogvédelmet kér a bíróságtól. Ha abból indulunk ki, hogy a jogosultság, amit érvényesíteni akarunk, és az, amilyen alapon/címen kívánjuk azt érvényesíteni, az a következtetés lenne levonható, hogy ezek nem lehetnek azonos fogalmak. Számos gyakorlati probléma hozható fel ezzel a kérdéskörrel összefüggésben.

Amennyiben például a felet kár éri, úgy kártérítést követelhet. Ugyanakkor a kártérítési felelősségnek több alakzata is van: az általános kártérítési felelősségen túlmenően a felperes kereseti kérelmét alapozhatja valamilyen egyéb, speciális felelősségi alakzatra, amennyiben ezt a tényállás megkívánja (pl. fokozott veszéllyel járó tevékenységből eredő kár, valamilyen épületkár vagy más jogszabályban rögzített rendelkezés alapján – pl. termékfelelősség). Kérdés, hogy ezekben az esetekben mi lesz az érvényesíteni kívánt jog, és ehhez képest más lesz-e a jogcím, ha igen, akkor az miben áll?

Hasonló a helyzet a hibás teljesítésből eredő kellékszavatossági igény(ek) érvényesítésénél is. A hibás teljesítés alapján a kötelezettet felelősség terheli, amelyből kifolyólag a jogosult szavatossági igényt érvényesíthet, de ezen belül választhat, hogy konkrétan melyiket: kijavítást, kicserélést kérhet vagy árleszállítással, illetve elállással élhet. Mind a négy igény szavatossági igény, mivel a megsértett jog a szerződés szerű teljesítéshez fűződő jog, de nem mind a négy esetben lesz ugyanaz a konkrét jogszabályi alapja a kérelemnek.

További példaként említhetjük a szerződés érvénytelenségével kapcsolatos pereket is. Ezekben az eljárásokban ugyanis a fél a szerződés érvénytelenségére és ebből eredően az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazására vonatkozó jogát kívánja érvényesíteni. Ezen belül több érvénytelenségi okra is hivatkozhat (pl. jogszabályba ütközés, amely semmisséget eredményez vagy megtévesztés, amely megtámadási jogot keletkeztet). Kérdés tehát, hogy ebben az esetben mi lesz az érvényesíteni kívánt jog és mi a jogcím?

Példát lehet felhozni a zálogjoggal összefüggésben is: a kereset alapulhat a zálogjog általános szabályain, de a kérelem az irányadó tényállás függvényében például alapítható a vállalkozót megillető törvényes zálogjogi szabályozásra is.

A fentiek alapján az a kérdés vetődik fel, hogy a Pp. által előírt érvényesíteni kívánt jog megjelölése során milyen mélységben kell az anyagi jogszabályi rendelkezésekben megtalálni és ezt követően megjelölni a jogot. Az első példánál maradva: a kártérítés lesz-e az érvényesíteni kívánt jog, és ehhez képest a jogcím a konkrét, a keresetben megfogalmazott valamelyik nevesített kártérítési alakzathoz kapcsolódó anyagi igény, vagy éppen fordítva, vagy a kettő ugyanazt takarja-e?

Ez a kérdéskör álláspontom szerint még abban az esetben is jelentős, hogy a Pp. – hasonlóan a Rpp.-hez – nem kívánja meg a jognak a jogszabályhely útján való megjelölését.

Mindezek alapján nem egyértelmű, hogy az érvényesíteni kívánt jog, a jogcím és a jogalap fogalmak azonosíthatók-e, ezért kérdéses, hogy bírhatnak-e azonos jelentéstartalommal, annak ellenére, hogy közöttük nyilvánvalóan szoros összefüggés áll fenn.

I. A jogirodalomban használt fogalmak

A jogcím alatt általában azt értjük, hogy milyen címen tartunk igényt az alanyi jogra, vagyis, milyen alapon vindikáljuk a részünkre azt.

A *Magyar Értelmező Szótár* a jogcím alatt valamely jog keletkezésének jogszerű alapját jelöli meg, míg a jogalapot illetően visszautal a jogcímre.¹⁶

A jogi szakszótárak és lexikonok a jogcím alatt egy *jogi normát, rendelkezést* értenek, amely egy adott magatartást lehetővé tesz.¹⁷

„Eljárásjogi összefüggésben a jogcímet hagyományosan a *causa petendi* (a kérelemnek az oka) kifejezéssel illetjük. A *causa* gazdag értelmű szó: jelent többek között tényállást, vitás ügyet, jogi esetet, jogcímet, jogalapot is.”¹⁸

Haupt Egon – akinek köszönhetően a téma a '90-es években újból a vizsgálódások középpontjába került – a jogcímmel lényegében az érvényesíteni kívánt jogot azonosítja.¹⁹ Álláspontja szerint bírósági döntés kérelmezése esetén mindenképpen jogállítást, a megvizsgálandó jognak az állítása szükséges, ami a pontos tételes jogszabályi hivatkozást jelenti.²⁰

Leszkoven László a jogcímhez kötöttséget szintén az érvényesíteni kívánt jog alapján vezeti le, ezáltal a jogcímet ő is az érvényesíteni kívánt joggal azonos módon kezeli.²¹

Gyekiczky Tamás a jogirodalomra és a joggyakorlatra való hivatkozással és a Pp. 121. § (1) bekezdés c) és e) pontjaiból kiindulva a kérelemhez kötöttséget nem kizárólagosan a bíróság döntésére irányuló kérelemhez való kötöttségként kezeli, hanem az érvényesíteni kívánt jogra is rávetíti, és ebből vezeti le a jogcímhez kötöttség érvényesülését.²² Ezáltal értelmezésében a jogcím szintén azonos fogalomnak tekinthető az érvényesíteni kívánt joggal.

Kovács László szerint a jogalap az a jogi tény vagy jogcselekmény, amiből alanyi jog keletkezik, a jogcím pedig a jogcselekmény célja.²³

Drexlerné Karcub Edit indokoltnak tartja annak meghatározását, hogy mit jelent az, hogy a keresetlevélben meg kell jelölni az érvényesíteni kívánt jogot. A bírói gyakorlatot elemezve és a Plósz féle perrendtartásnak a jogállításra vonatkozó szabályozásának az összevetéséből lényegében ez alatt a jogcímet jelöli meg.²⁴

¹⁶ *Magyar Értelmező Szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011. 457. p.

¹⁷ *Jogi Lexikon-Átdolgozott és bővített kiadás* (szerk.: Lamm Vanda), Complex Kiadó, Budapest, 2009. 338. p., BÍRÓ ENDRE: *Jogi szótár*. Dialóg Campus, Pécs, 2006. 223. p., HARGITAI JÓZSEF: *Jogi fogalomtár*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2005. 746. p.

¹⁸ DÖME ATTILA: *A jogcímhez kötöttség problematikája*, in: KENGYEL MIKLÓS (szerk.): *A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 37. p.

¹⁹ HAUPT EGON: *A jogcímhez kötöttség kérdése a polgári perben*. Magyar Jog, 2000/10. 609-610. p.

²⁰ HAUPT 2000, 606. p.

²¹ LESZKOVEN LÁSZLÓ: *Újra a jogcímhez kötöttségről*. Gazdaság és Jog 2009/12. 23. p.

²² GYEKICZKI TAMÁS: *Az európai polgári eljárásjog hatása a magyar polgári eljárásjogra*, in: WOPERA ZSUZSA (szerk.): *Az Európai Unió polgári eljárásjoga*. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 229. p.

²³ KOVÁCS LÁSZLÓ: *Mit jelent a bíróság jogcímhez kötöttsége? – Észrevételek dr. Haupt Egon cikkére*. Magyar Jog 2003/9. 553. p.

²⁴ DR. DREXLERNÉ DR. KARCUB EDIT: *Jogcímhez kötöttség a polgári eljárásban a bírói gyakorlat tükrében*, in: WOPERA ZSUZSA (szerk.): *50 éves a Polgár Perrendtartás*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2003. 46-47. p.

Éless Tamás határozott álláspontja szerint a jogcím az anyagi jog területére tartozó kérdés, amelynek tartalmáról még ma sincs konszenzus az anyagi jogászok körében. Éppen ezért ő kerülendőnek tartja a jogcímhez kötöttség, mint kifejezés, és mint intézmény alkalmazását is, amellyel szemben a keresetlevélben egyébként is megjelölendő érvényesíteni kívánt jog és az ahhoz való kötöttség a használandó.²⁵

Lugosi József a három fogalmat – jogcím, jogalap, érvényesíteni kívánt jog – hasonlóként kezeli.²⁶

Virág Csaba a jogcímet a következőképpen fogalmazza meg: „A tárgyi jog tartalma szerint a tételes jogszabállyal egyezik meg. Az alanyi jog pedig egy adott szubjektumhoz kapcsolódó, a tárgyi jog által védett, érvényesítésre alkalmas jogosultságot fejez ki. A jogalap az a jogi tény, amiből alanyi jog keletkezik, a jogcím pedig a jogcselekmény célja. A jogcím fogalmát a tételes jog nem tartalmazza, anyagi jogi értelemben használjuk azzal, hogy az az alanyi jogosultságnak a tárgyi jogban alkalmazott megnevezése, azaz a perbeli igényt érvényesítő fél alanyi jogának a címe. Ennek alapján a jogcím a tárgyi joghoz kötődő, konkrétan nevesített, és a tárgyi jogban adekvátan meghatározott jogi tartalmat jelenti, és ebben az értelemben használjuk.”²⁷

Parlagi Mátyás a Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontjából kiindulva az anyagi jog által feljogosított igény érvényesítésében jelöli meg többek között a felperesi kereset követelményeit, és Éless Tamáshoz hasonlóan ő is kerüli a jogcímhez kötöttség terminológiáját figyelemmel arra, hogy a jogcím szót a Pp. nem használja.²⁸

A régebbi eljárásjogi fogalmakból és gyakorlatból kiindulva elkülöníthetők a jogcím és a jogalap fogalmai. Eszerint a jogcím „az alanyi jog (a személyt megillető jogosultság) címe, címfelirata (titulus juris)”, amely kapcsolatba hozható egyrészt a jogalappal (ha a jogalany a jogosultságot már megszerezte), másrészt a jogi céllal (ha a jogosult meg kívánja szerezni azt).²⁹ Megjegyezzük, hogy ez a megközelítés további érdekes kérdéseket vet fel. Lehet ugyanis, hogy az alanyi jogot a fél már megszerezte – vagyis a jogalap már fennáll a vonatkozásában – de ezt az ellenfél vitatja. Ilyen esetben pedig kénytelen pert indítani a jogosultság érvényesítése iránt, ami akár úgy is értelmezhető, hogy a per által kívánja érvényesíteni (lényegében megszerezni) a jogosultságot – vagyis a jog megszerzését kívánja „véglegesíteni”. Utalást találunk erre vonatkozóan is: „[...] a keresetlevélnek utalnia kell arra az anyagi jogi jogosultságra, amelyet a felperes bizonyos (peren kívüli) jogi tények alapján már megszerzettnek, fennállónak tekint”.³⁰

A kommentárok a jogirodalomhoz hasonlóan vélekednek a kérdés megítélésnél. A Szabó Imre által szerkesztett kommentárban azt olvashatjuk, hogy „az érvényesíteni kívánt jog a kereset jogcíme”.³¹ A Complex Jogtár kommentár kísérletet tesz annak tisztázásárai, hogy miként értelmezendő a fél által érvényesíteni kívánt jog és az azonos-e a

²⁵ ÉLESS TAMÁS: *Szerkezeti alapkérdések a polgári per kapcsán*. Magyar Jog 2013/10. 615. p.

²⁶ LUGOSI JÓZSEF: *Gondolatok a kereseti kérelemhez kötöttségről*. Magyar jog 2010/11. 680. p.

²⁷ VIRÁG CSABA: *A jogcímhez kötöttség egyes kérdései a polgári perben*. Magyar Jog 2013/1. 28. p.

²⁸ PARLAGI MÁTYÁS: *Az érvényesíteni kívánt jog elbírálása, különös figyelemmel a Polgári Perrendtartás alapelveire*. Magyar Jog 2013/4. 223. p.

²⁹ DÖME 2005, 37. p.

³⁰ DÖME 2005, 37. p.

³¹ KAPA MÁTYÁS: *Keresetindítás*, in: SZABÓ IMRE (szerk.): *A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata II. kötet*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006. 489. p.

kereseti jogcímmel. Konkrét meghatározást azonban ezt követően nem találunk.³² A *Németh János és Kiss Daisy* által szerkesztett kommentár szerint „A keresettel érvényesíteni kívánt jogot másképpen a kereset jogcímének nevezzük.”³³

2. A bírói gyakorlat

Tekintve, hogy a RPP. hatálya idején a jog alakszerű megjelölése nem volt elvárás, a bírói gyakorlat vélhetően ezt követte. Ugyanakkor már *Magyary* álláspontjának ismertetése során utaltam arra, hogy a bíróságok egyre inkább a *jogilag releváns tények* előadását kívánták meg, és konkrét bírósági döntések is találhatók arra vonatkozóan, hogy a bíróságok a kereset jogalapjául azokat a felperes által előadott ténykörülményeket tekintették, amelyekből a felperes a keresettel érvényesített jogát eredezteti.³⁴ Ez valószínűleg eltérő bíráskodást eredményezhetett a megjelölt joghoz való kötöttség vagy az attól való eltérés lehetősége kapcsán. Ezt a némileg bártortalan kijelentésemet arra alapozom, hogy a Legfelsőbb Bíróság 4. sz. elvi megállapításában, amely még a RPP. idején, így a Pp. hatályba lépését megelőzően született, kimondta, hogy ha a követelést alátámasztó tények valónak bizonyulnak, a jogcím helytelen megnevezése nem vezethet a kereset elutasítására. Ez arra is engedhet következtetni, hogy az individualizáció elvén alapuló általános jellegű jogállítás mellett egyre inkább lényegessé váltak a konkrét tényállítások, minthogy a bíróságok az elvi megállapításban rögzítettek szerint nem voltak a megjelölt joghoz, jogcímmel kötve. Ebből következik továbbá azon óvatos következtetésem is, hogy vélhetően a tényelőadások illetően való lényegessé válásának köszönhetően tért át a Pp. már a szubsztanciálási elv alkalmazására, azaz, hogy már a keresetlevelében elő kell adni a jog alapjául szolgáló összes releváns tény.

A jelenlegi eseti döntések elemzésekor az állapítható meg, hogy a bíróságok a jogcím szót alkalmazzák leggyakrabban, de konkrét kifejtést erre vonatkozóan a határozatokban nem találni. Az tehát esetenként változó lehet, hogy az eljáró bíró azonos fogalomként kezeli-e a jogcímet az érvényesíteni kívánt joggal – ahogy ezt sokan teszik a szakirodalomban –, vagy pedig attól eltérő jelentést tartalmat tulajdonít a két kifejezésnek. Az viszont megállapítható, hogy a jogalap kifejezést legtöbbször a jogcímmel szinoním fogalomként alkalmazzák.³⁵

Az érvényesíteni kívánt jog megjelöléssel leggyakrabban akkor találkozni, amikor a bíróságok a Pp. 121. § c) pontjára konkrétan hivatkoznak: a felperes a tényállítást előadta, amiben lényegében a jogot is megjelölte, még ha csak körülírással is. Például:

- felperes a táppénz és a fizetés közötti különbözet megfizetésére kéri kötelezni az alperest³⁶
- az alperes a felperessel kötött kölcsönszerződés alapján tartozik 20.000,-Ft-tal³⁷

³² Complex Jogtár Online – a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 3. §-ához fűzött magyarázata. Letöltve 2012. július 10.

³³ KENGYEL MIKLÓS: *A keresetindítás*. In: Németh János – Kiss Daisy (szerk.): *A Polgári Perrendtartás Magyarázata I.* Complex, Budapest, 2006. 725. p.

³⁴ Kúria 3659/1936., Kúria 1741/1938.

³⁵ L. pl. EBH 2000. 233.

³⁶ BH 1981. 195.

- felperes annak türésére kéri kötelezni az alperest, hogy az ingatlanból kielégít-
hesse magát.³⁷

Az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekhez kapcsolódóan a 2/2010. (VI. 28.) PK véleményében a Legfelsőbb Bíróság az alábbiakat fejtette ki:

„A kereset alapját azok a tények alkotják, amelyekből a felperes a jogát származtatja. A kereset alapját tevő tények összessége alkotja a kereseti tényállást.

A kereset tárgya a keresettel érvényesített követelés vagy más jog. A kereset tárgya olyan vitás jogviszony is lehet, amelynek elbírálása a polgári perben kérhető, illetve amelynek bírósági védelmét a felperes kéri.

A kereset tartalma a bíróság döntésére irányuló határozott kérelem. A Pp. 121. §-a (1) bekezdésének e) pontja szerint a keresetlevélben fel kell tüntetni a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet.

A Pp. 3. §-ának (2) bekezdésében foglaltak szerint a bíróság – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. A kereseti kérelemhez kötöttség szabályát fogalmazza meg a Pp. 215. §-ának rendelkezése is.

*A polgári perben a bíróság a kereseti tényállásban előadottakhoz, valamint a kereset tárgyához, tehát a fél által érvényesíteni kívánt joghoz is általában kötve van. A Pp. 121. §-a (1) bekezdésének c/ pontja értelmében az érvényesített jogot kell a keresetlevélben megjelölni, nem pedig a konkrét jogcímet. Így a kereseti kérelemhez kötöttség nem jelenti azt, hogy a bíróság a fél által tévesen megjelölt jogcímmel kötve lenne. Ha a fél által előadott tények a keresetet vagy viszonkeresetet más jogcímen megalapozzák, a bíróság a jogviszonyt a jogszabályoknak megfelelően minősítheti.*³⁹

A fenti gondolatot szándékosan idéztem ilyen hosszban, tekintve, hogy igen értékes megállapításokat tartalmaz függetlenül attól, hogy a Legfelsőbb Bíróság kifejezetten az érvénytelenségi perekre fókuszáló véleményében fogalmazta meg azokat, hiszen az idézett megállapításokat még az elemzése kezdetén tette, mielőtt még a speciálisan, az érvénytelenségi perekre vonatkozó eltérő szabályokra kitért volna. Bár nem mondja ki egyértelműen, hogy mit tekint jogcímmel, de álláspontom szerint az megállapítható, hogy a Kúria bizonyos értelemben külön kezeli ezt a fogalmat a kereset tárgyától, azaz az érvényesíteni kívánt jogtól, és a kiemelt utolsó három mondatból arra lehet következtetni, hogy a jogcímet és a jogcímmel kötöttséggel kapcsolatos kérdéseket azzal hozza összefüggésbe, amikor a fél a tényállásból kivethető jogot konkrétan megnevezi (például vállalkozói díj), illetve konkrét jogszabályi rendelkezésre is hivatkozik a keresetlevélben.

Mindezeket a gondolatokat az alábbiak útján tudom szemléltetni:

Annak megállapítása, hogy a jogvitát milyen jogszabály alapján kell elbírálni, a bíróság feladata (Iura novit Curia).⁴⁰ A keresetben foglalt tényállás szerint a bíróság tehát keres egy jogszabályhelyet, még abban az esetben is, ha a jogot a felperes konkrét jogszabályhely útján jelölte meg, mivel a bíróságnak végső soron a jogvitát kell eldöntenie,

³⁷ BH 1980. 341.

³⁸ EBH 2006. 1422.

³⁹ 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 5. a/ pontjához fűzött indokolás.

⁴⁰ BH 1977. 276.

ezt pedig nyilván jogszabály alkalmazásával tudja megtenni. Vagyis a bíróság az eljárása során mindig jogszabályhoz fog fordulni. Példával illusztrálva: a keresetben a tényállítás mellett a felperes kártérítésre hivatkozik, mint érvényesíteni kívánt jogra, emellett pedig megjelöli a Ptk. 6:519. §-át is. Azonban ha a bíróság álláspontja szerint nem ez alapján a jogi rendelkezés alapján kell elbírálni a jogvitát, mert a tényelőadás ezt nem támasztja alá, akkor más jogszabályt kell alkalmaznia az érdemi döntés meghozatala érdekében, így a keresetben megjelölttől eltérő jogszabály alapján eltérő lesz a jogi minősítés is az ítéletben.⁴¹ Ez értelemszerűen vonatkozik arra az esetre is, ha a fél jogszabályi rendelkezésre egyáltalán nem hivatkozik, hanem csak tényeket ad elő, és ezáltal kérelméhez hozzárendel egy anyagi jogosultságot általában megjelölve (például adásvételi szerződésből eredő követelés, vállalkozói díj, tulajdonjog).

Bár az idézett PK vélemény azt rögzíti, hogy a bíróság kötve van az érvényesíteni kívánt joghoz is, álláspontom szerint ez csak a tényállással összefüggésben értelmezhető, azaz a felperes a keresetlevélben a tényállás révén tudja konkretizálni a jogát, az előadott tényekből lehet az érvényesített jogra következtetni. Tehát végső soron: a tényállás köti a bíróságot, azt nem egészítheti ki, illetve nem módosíthatja, és ebből következik az, hogy a tényállás alapján bírálendő el a jogvita, ami megadja – tartalmilag legalábbis – az érvényesíteni kívánt jogot, így közvetetten ehhez is valóban kötve lesz.

IV. Következtetések

Az eddigiekből az a következtetés vonható le, hogy jelenleg is teljes a bizonytalanság a vizsgált fogalmak kapcsán. Ha például *Virág Csaba* már hivatkozott megfogalmazását vesszük alapul, akkor rögtön három-féle megközelítéssel találkozhatjuk szembe magunkat: a jogcím a jogcselekmény célja; a jogcím az alanyi jognak a tárgyi jogban alkalmazott megnevezése; a jogcím a tárgyi joghoz kötődő, a tárgyi jogban meghatározott jogi tartalom. Az első esetben a jogcím a felek által elérni kíván jogi hatás (például alanyi jog megszerzése) bekövetkezését szolgálja, a második megközelítés szerint csupán az alanyi jog pusztá elnevezése, műneve (például pusztán az a kifejezés, hogy kártérítés), a harmadik megfogalmazásban azonban már az e mögött lévő jogi tartalmat, azaz a konkrét alanyi jogot (például kártérítéshez való jog) jelentené.

A jogalap meghatározása mutatkozik a legegyszerűbbnek: az a tényállás, amiből a kötelem ered (szerződés, tiltott cselekmény).⁴² A jogalap *Plósz és Magyary* gondolataiból kiindulva is azon tények összességét kell, hogy jelentse, amelyek valamilyen jogosultságot keletkeztetnek. Ezzel van összhangban a kereset elemeinek elméleti megközelítése is, amelyben a kereset alapjának a tényállás tekintendő. Véleményem szerint a bírói gyakorlatnál kifejtettek is ezt támasztják alá.

⁴¹ Vö.: EBH 2004. 1143. Ebben a megközelítésben a bírói gyakorlatban széles körben érvényesülő jogcímhez nem kötött eljárás is értelmezhető.

⁴² SZLADITS KÁROLY: *A magyar magánjog vázlat. Első rész.* Grill, Budapest, 1937. 134. p. (Érdemes itt megjegyezni, hogy Szladits is felhívta a figyelmet a most hivatkozott gondolatánál a jogalap és a jogcím összetévesztésének elkerülésére.)

A továbbiakban tehát a jogcím és az érvényesíteni kívánt jog vizsgálata szükséges. Az eddig kifejtetteket is figyelembe véve az alábbiakban két szempontból – anyagi és eljárási viszonylatban – kívánom megvizsgálni, mit is jelenthet a jogcím.

1. Az anyagi magánjogban alkalmazott jogcím-fogalom

Az anyagi jog a jogcímet leggyakrabban a tulajdonszerzéssel és a juttatások rendszerével hozza összefüggésbe. Ennek oka egészen a római jogra vezethető vissza, ahol a tulajdonjog átruházása nem csak a dolog tényleges átadásában állt, hanem szükségeltetett hozzá egy jogi ok (causa) is. Ebből alakult ki aztán a középkorban a titulus és modus tana, amelyet később alakítani próbáltak: így különböztethetők meg a jelenlegi jogrendszerekben is az absztrakt rendszer – amely megelőgszik a dolog átadásával minden további vagy ezt megelőző cselekmény nélkül – és a kauzális rendszer, amely az alapügylet (jogcím) és az átadás (szerzésmód) egységére épül.⁴³ A magyar jogrendszer – hasonlóan a német és az osztrák joghoz – a kauzális rendszert valósította meg. Az absztrakt rendszerben a tulajdonjog akkor is átszáll, ha annak céljában a felek nem egyeztek meg, vagy megegyeztek ugyan, de az a jogi ok a valóságban mégsem áll fenn; ezzel szemben a kauzális rendszerben a jogcím hiányában tulajdonszerzésről nem lehet szó és a jogcímnél a tulajdonszerzésnél, azaz a tulajdonosváltásnál érvényesen fenn is kell állnia.⁴⁴

Kérdés, hogy az anyagi jog mit ért jogcím alatt, és ez alkalmazható-e a perben? Ennek vizsgálatánál egészen a régebbi, az 1900-as éveket megelőző magyar magánjogig tekintek vissza, annak érdekében, hogy már a RPP. hatályba lépésének idejére vonatkozóan megfelelő megállapításokat lehessen tenni. Az már most megjegyzendő, hogy – ahogy már erre korábban is utaltam – a polgári eljárásban a jogcímre vonatkozóan nem található semmilyen fogalmi útmutató – nyilvánvalóan ebből is következik az intézményt érintő, már jelzett fogalmi tisztázatlanság –, ezért tartom fontosnak elemezni az anyagi jogi jogcím-fogalmat, hiszen ez irányadó lehet az eljárásjog területén is.

A titulus és modus tana alapján a titulus a szerzés jogi lehetőségében fogható meg, míg a modus a lehetőség megvalósítása.⁴⁵ Ezt azonban csak a származékos tulajdonszerzéseknél vélte a jogtudomány alkalmazhatónak, mert az eredeti szerzésmódoknál a szerzésmód (modus) mint jogi tény mindig önállóan és egymagában keletkezteti a tulajdonjogviszonyt.

A származékos szerzésnél azonban a jogi hatás előidézésére a szerződés is kell: a dologi szerzés mellett (a dologi jog keletkezéséhez) kell a felek szándékának a kinyilvánítása, azaz, hogy a megegyezés ne csak a jogváltásra, hanem a változás okára és céljára is kiterjedjen.⁴⁶ Az átruházó nem pusztán azért teszi meg nyilatkozatát, hogy a má-

⁴³ LENKOVICS BARNABÁS: *Magyar polgári jog Dologi jog*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2006. 121. p.

⁴⁴ SZLADITS 1937, 242. p.

⁴⁵ LÁNYI BERTALAN: *A tulajdonjog*. Pallas Részvénytársaság Nyomdája, Budapest, 1903. 195. p.

⁴⁶ LÁNYI 1903, 196. p. A jogcím és a dologi jogi szerződés különválása a mai hatályos jogban is jelen van: a Legfelsőbb Bíróság az I/2000. PJE határozatában a nyomdai úton előállított részvények átruházásával kapcsolatban leszögezte, hogy az ilyen részvény csak forgatmány útján ruházható át (dologi szerződés, amelynek révén a dolog ténylegesen az új tulajdonos birtokába kerül), de ettől teljesen független az átruházás

sik fél tulajdonjoghoz jusson, hanem valamilyen cél érdekében, ami a kötelezettségének a teljesítésében fogható meg. Ez alapján az átruházásnak komoly indoka, jogi oka kell, hogy legyen – ami az átruházás alapjául szolgáló jogügylet.⁴⁷

Ezáltal a szerzési cím tágabb értelemben az az ok, amelynél fogva a dolog megszerzése lehetővé válik (tehát lehetővé válik az, hogy a jogosult hatalmat tud a dolog felett gyakorolni), szűkebb értelemben az a tény, amelynél fogva a dolog átadása követelhető.⁴⁸ Ha ezt a kijelentést elemezzük és példával próbáljuk megvilágítani, akkor ez alapján a *causa* (ok, jogi indok) a jogügylet megkötése, létrehozása lehet, hiszen közvetlenül ez teszi lehetővé a jogügylet tárgyát képező jog megszerzését, míg a tény maga a jogügylet, ami alapján a jogérvényesítés, azaz a dolog átadása követelhető.

Szladits szerint a jogcím az a jogi cél, amely végett a dolgot átruházzák. Az átruházás leggyakoribb jogcíme pedig, hogy valaki a dolgot másnak szolgáltatni köteles (törvény vagy szerződés alapján), és e kötelezettség teljesítése érdekében történik végső soron az átruházás.⁴⁹ Hasonló fogalmat ad a jogcímnek a juttatások elemzésénél. E szerint juttatásról akkor beszélünk, ha az a vagyon rovására történik. Ezen felül azonban a juttatót egy közvetett cél is vezeti: nem pusztán azért juttat, hogy ahhoz hozzájusson a másik fél, hanem azért, hogy a saját kötelezettségét teljesíthesse. Ez alapján pedig a *jogcím az a közvetett jogi cél, amely a felet juttatásra indítja*.⁵⁰

A fentiekből az a következtetés vonható le, hogy a jogcím az anyagi magánjogban elsődlegesen egy közvetett jogi cél: valamilyen kötelezettség teljesítése. Ez azonban eljárásjogi szempontból igen nehezen fogható meg. A hangsúlyt elsősorban a közvetett jelzőre helyezem – amennyiben eladóként vagyok érintett egy adásvételi szerződésben, akkor az a jogi cél valóban csak közvetett lehet a számomra, hogy a tulajdont a végből ruházom át a vevőre, hogy a törvényben, illetve ezzel összhangban az adásvételi szerződésben rögzített kötelezettségeimet teljesítsem. Az átruházás elsődleges célja és indoka az eladó számára ugyanis az álláspontom szerint, hogy a szerződés tárgyát képező dolog átruházása folytán ellenszolgáltatáshoz jusson, amely a vételár, amit tovább hasznosíthat. Ezen cél megvalósítása szempontjából válik fontossá a másik jogi cél is, amely szerint ennek elérése végett a kötelezettségét teljesítenie kell.

Tovább árnyalja a képet, hogy a jogcím ezen megközelítése álláspontom szerint végső soron összefüggésbe hozható a jogügylettel, a jogszabállyal és az ezekből keletkező alanyi joggal is.

A jogi cél, azaz a kötelezettség megvalósítása ugyanis elsősorban a jogi tényekben rögzül, amelyek jogviszonyt hoznak létre, módosítanak, illetve szüntetnek meg a felek között.

A jogviszony a jogilag jelentős életbeli alaphelyzet, amelyből különböző jogok és kötelezettségek keletkeznek, azaz más szemszögből a jogviszony jogok és kötelezettsé-

alapjául szolgáló szerződés (jogcím, amelynek alapján a forgatás követelhető), és ezért a forgatmány nem érvényességi kelléke a szerződésnek.

⁴⁷ LENKOVICS 2006, 120. p.

⁴⁸ ZLINSZKY IMRE: *A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire*. Franklin-Társulat, Budapest, 1880. 107. p.

⁴⁹ SZLADITS 1937, 241. p.

⁵⁰ SZLADITS 1937, 133–134. pp.

gek együttese.⁵¹ Az alanyi jog a tárgyi jog, a jogszabály által biztosított egyéni szabadság, amely lehetőség a jogviszonyokban ölt testet. Az alanyi jog alapjai tehát egyrészt a tárgyi jog, másrészt a jogi tények.⁵²

Anélkül, hogy az alanyi jog fogalmába, és az ehhez kapcsolódó jogtudományi elméletekbe részletesen belemerülnék – tekintve, hogy ezáltal az értekezés tárgyától véleményem szerint jelentősen elrugaszkodnék –, a fenti fejtegetéseket lezárva álláspontom szerint az a kijelentés tehető, hogy az anyagi magánjogban nem teljesen egyértelmű a jogcím fogalma és jelentése.

2. A tisztán eljárásjogi megközelítés – a jogcím, mint jogszabályi rendelkezés?

A kereset elemeinek nézőpontjából a kereset *alapja a tényállás*, a kereset *tárgya az érvényesíteni kívánt jog*. A jogszabály absztrakt jellegű, azaz, csupán egy általános normát, magatartási szabályt tartalmaz, amit minden ilyen jellegű magatartásra alkalmazni kell, hiszen minden egyes élethelyzetre a jogalkotó nem tud konkrét szabályozást adni. A jog elvont, csak általános ismérvek útján jelölhető ki az élettények jelentős csoportjai – ezek az elvont ismérvek a jogszabály tényállási részei lesznek.⁵³ Ezért a jogszabályt, ami a felek részére jogokat biztosít és kötelezettségeket ír elő, egy általános tényállásnak is nevezhetjük a perjog szempontjából. Vagyis a konkrét, felek között megtörtént tényállásra (kereset alapja) alkalmazzuk a jogszabályban rögzített általános tényállást, jogi rendelkezést (érvényesíteni kívánt jog), így a kettő között – vagyis a kereset alapja és tárgya között – nyilvánvalóan szoros kapcsolat áll fenn: ha van ténybeli alap, akkor lesz jogi alap is. Mindezek miatt a kereset alapjának közvetlenül az érvényesíteni kívánt jog is tekinthető a jogszabály absztraktsága, általános tényállásjellemzője miatt.

Ezt erősíti az a megközelítés is, hogy a tényeken túl (tényállítás) a perben érvényesített jogot is állítanom kell (jogállítás), tehát az érvényesíteni kívánt jog is egyfajta állításnak tekinthető a kereset alapja szempontjából. Vagyis egy konkrét perben a tények nem függetleníthetők a jogi osztályozástól, jogi minősítéstől.

A fentieket tovább gondolva és a bírói gyakorlatnál kifejtetteket is figyelembe véve, miszerint a bíróság az elé tárt tényállás alapján megjelölt érvényesíteni kívánt jogot mindig jogszabály alkalmazásával dönti el, az a következtetés is levonható lenne, hogy a jogcím a tételes jogszabályhelyet jelenti.

A jogcím így viszont csak egy keret, amit végső soron az anyagi jog tölt ki tartalommal. Vagyis például a Ptk. 6:519. §-a önmagában, mint jogszabály nem tud létezni a benne lévő tartalom, azaz az anyagi jogosultság nélkül, amit a jogalkotó a szabályozott esetben a jogosultnak címez.

Ugyanerre az eredményre lehet jutni, ha abból indulunk ki, hogy a jogcím egy címfelirat, azaz a jog címe, puszta megnevezése, elnevezése. Az igényt előterjesztő fél jogának a címe (azaz tételes jogi rendelkezés által alkalmazott megnevezése) ugyanis a

⁵¹ VILLÁNYI LÁSZLÓ: *A magyar magánjog rövid tankönyve*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1941. 30. p.

⁵² RAFFAY FERENCZ: *A magyar magánjog kézikönyve*. Sziklai Henrik Kiadása, Eperjes, 1906. 75–76. pp.

⁵³ VILLÁNYI 1941, 32. p.

tárgyi joghoz kötődik, amely azonban a tárgyi jogban meghatározott tartalmat (érvényesíteni kívánt jog) is feltételezi. Amennyiben tehát a jogcímet a jogszabállyal, azaz a tárgyi joggal azonosítanánk, ebben a megközelítésben sem lehet végső soron a két fogalmat (jogcím, mint jogszabály és érvényesíteni kívánt jog, mint alanyi jog) egymástól teljes mértékben függetleníteni, mert a jogszabály a benne rögzített tartalom nélkül, azaz az alanyi jogosultság nélkül lényegi valóval nem rendelkezhet.

3. Végkövetkeztetések a jogcím fogalmát illetően

A fentiekben leírtak álláspontom szerint rávilágítottak arra, hogy

- az anyagi jogi jogcím fogalma nem egyértelmű,
- annak felfogásában nincs egységes megközelítés,
- az anyagi jogi jogcím alatt felfogott közvetett jogi cél nehezen vihető át és alkalmazható az eljárásjogban,
- az anyagi jog a jogcímet nem egyformán kezeli, miután annak létét és érvényességét csak a kauzális rendszerben kívánja meg,
- az előző fejezetben felvázolt tisztán eljárásjogi megközelítéssel pedig a fogalom lényegében teljesen kiürülni látszik.

Mindezek miatt határozott véleményem – amelynek alapján *Éless Tamással* és *Parlagi Mátyással* értek egyet –, hogy *a jogcím terminus technicust kerülni célszerű a polgári perben.*

Ezt a megközelítést álláspontom szerint erősíti az is, hogy a Pp. és a perjogtudomány nem alkotott jogcímfogalmat, nem is foglalkozott azzal, hogy ennek jelentését meghatározza, és az eljárásjogi törvény sem alkalmazza ezt a szót.

A kérdés ezek után, hogy mi adja meg a bíróság részére a határozott kérelem alapját, amely alapján azt vizsgálhatja és elbírálhatja, azaz mihez lesz kötve az eljárása során? Ennek vizsgálatánál az alanyi jog és az igény összefüggéseiből indulok ki.

Az alanyi jog magánjogi szempontból azt jelenti, hogy az meghatározott személy érdekében bizonyos magatartást szankciók mellett ró mások terhére, és az ily módon érvényesíthető. Ezáltal az érdekeltre van bízva, hogy azt érvényesíti-e, amennyiben a magatartást a kötelezett nem teljesíti, és így válik a pusztá érdekvédelem az érdekelt jogává.⁵⁴ Az alanyi jogok egyik védelmi eszköze a bírói védelem, az alanyi jogot pedig abban az alakjában, melyben a bírói marasztalásra szolgálhat, igénynek nevezzük.⁵⁵ Vagyis az alanyi jog megsértett állapotban válik érvényesíthetővé. Az igény tehát nem külön alanyi jog, hanem az alanyi jognak csupán egyik létszakasza: az az állapota, amikor a jog kényszer igénybevitelével is érvényesíthetővé válik.⁵⁶ Az érvényesítés tipikus terepe a polgári per, ahol a felperes ezt a megsértett alanyi jogát, azaz igényét kívánja érvényesíteni. Véleményem szerint a Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontjában rögzí-

⁵⁴ SZLADITS 1937, 106. p.

⁵⁵ SZLADITS 1937, 111–112. pp.

⁵⁶ LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része.* Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2002. 280. p.

tett érvényesíteni kívánt jog ezzel az anyagi igényfogalommal hozható összefüggésbe. A per során a bíróság tehát a kérelemről az érvényesíteni kívánt jog által behatárolt területen dönthet. A bíróság tehát az érvényesíteni kívánt joghoz lesz kötve.

Ez alapján álláspontom szerint a keresetlevélben a tényállási résznek lesz igen nagy jelentősége az érvényesíteni kívánt jog szempontjából, mert az elsősorban a tényállásból, a felperes által előadott tényekből vehető ki. Ezzel némileg ellentmond az a tény, hogy a Pp. a 121. § (1) bekezdés c) pontjában a keresetlevél külön kellékeként kezeli az érvényesíteni kívánt jogot. Ugyanakkor a jogot nem lehet függetleníteni a tényektől, hiszen az a jogilag jelentős tények által keletkezhet, módosulhat, illetve szűnhet meg, és a jogot – ahogy a jogállítást hangsúlyozó individualizáció elvénél is látható volt – elsődlegesen tények útján lehet megjelölni. Furcsamód éppen a *Plósz* által kidolgozott RPP. volt az, amelyik nem követelte meg *expressis verbis* a keresetlevél kötelező kellékei között az érvényesíteni kívánt konkrét jogot, annak ellenére, hogy szabályozási elveiben a jogállításra épült.

A releváns kérdés ezek után az, hogy az érvényesíteni kívánt jogot, amihez kötött lesz a bíróság, milyen módon is kell megjelölni a keresetlevélben: csupán individualizálás útján, vagy már a keresetlevél előterjesztése során szükséges a szubsztanciálás, illetve ezen túlmenően szükséges-e a jogot konkretizálni jog megnevezésével vagy pontos jogszabályi hivatkozás útján. Mi lesz a következménye annak, ha a tények és a jogszabályi hivatkozás nem állnak összhangban. Ezek a kérdéskörök azonban a jelen tanulmány célkitűzéseit és terjedelmi kereteit meghaladják, azok külön elemzést kívánnak.

ZITA PÁKOZDI

RECHTSGRUND, RECHTSTITEL, GELTENDES RECHT - VERSUCH DER KLÄRUNG DER BEGRIFFE

(Zusammenfassung)

Der Aufsatz versucht in dem Titel findende Begriffe analysen, die alle im Zusammenhang mit dem Streitgegenstand stehen. Unter diesen ist besonders der Rechtstitel („jogcím”), der auch in dem Praxis, und auch in dem Rechtsliteratur des Zivilprozessrechts Ungewissheit verursacht.

In dem ersten Teil befasst sich der Autor mit in dem Zeit des ersten ungarischen Zivilprozesskodex (RPP.) geltende Standpunkte. Dann analysiert in dem Rechtsliteratur und in dem Rechtspraxis findende Stellungnahmen. Aus diese Analyse kann die folgende Konsequenz abgezogen werden:

- der Begriff „Rechtsgrund” („jogalap”) kann mit den in dem Klageschrift vorgetragene Tatsachen in Zusammenhang bringen

- die Vertreter des Rechtsliteratur verwalten „der Rechtstitel“ („jogcím”) und „das geltende Recht“ („érvényesítési kívánt jog”) identisch
- die Gerichte indentifizieren den Rechtsinstitut „Rechtstitel” mit dem konkreten Rechtsvorschrift.

Der Rechtstitel ist aber nicht prozesslicher, sondern materieller Begriff, so die Hauptfrage ist das, ob den materiellen Rechtstitel in dem Zivilprozess und in dem Zivilprozessrecht anwenden werden kann. Aus deisem Grund befasst sich der Autor mit dem materiellen Rechtstitel zurücksehend auf die den RPP. vorbeugenden Zeit, dann prüft sie auch das, ob der Rechtstitel als nur der konkrete Rechtsvorschrift begreifen werden kann.

Der letzte Konsequenz des Aufsatz ist, dass in dem ungarischen Zivilprozess der Begriff „das geltende Recht” anwendende ist, das man kann in dem Klageschrift zuerst durch den wichtigsten Tatsachen bestimmen.